

ההיסטוריה של קהילת המודיעין הישראלית מתחילה ביציאת מצרים, עת התגבשו בני ישראל לעם, ונמשכת עד ימינו אלה. אירועים שונים של הקהילה, אנשים שפעלו במסגרתה, שיטות העבודה בה ומבצעים רבים שביצעה נשארו עלומים מעיני הציבור הרחב. חלקם התפרסמו רק בחלוף השנים, או בעת תקלה, ורק מקצתם זכה לפרסום בבולי ישראל. ברוב המקרים אין הבול קושר בין הציור שעליו לבין קהילת המודיעין. מטרת מדור זה היא לספר על הקשר בין הבול ובין הקהילה, על שיטות עבודה של המודיעין המשתקפות בבולים ישראליים ועל אנשי מודיעין לפני קום המדינה ובשנות קיומה המופיעים בבוליה.

בול פגיעה

בולים ישראליים מספרים על המודיעין

שמעון אביבי | shimon.avivi@gmail.com

לסכל ניסיונות של הערבים להחדיר מכוניות תופת למרכזי אוכלוסיה. כמו כן סיפקה המחלקה הערכות מודיעין על המתרחש בצד הערבי, על הזירה הפוליטית שם ועל המורל. אחת התרומות החשובות של מחלקת המודיעין למלחמה באויב הייתה הפעלת הלוחמה הפסיכולוגית. נעשה שימוש ברמקולים שבאמצעותם הופצו דברים בשפה הערבית מול קווי האויב, וכן שימוש בשידורי הרדיו בשפה הערבית כחלק מלוחמה זו.

"בלט במקוריותו ובתבונת הלב שלו"

התקופה השלישית בדברי הימים של מחלקת המודיעין החלו ב־15 במאי 1948, למחרת הכרזת המדינה. באותם ימים השתלבו במערכת חיילי הלגיון הערבי העבר־ירדני. המפקדות הערביות המקומיות איבדו מחשיבותן, שכן הירדנים ניהלו מעתה את המלחמה. הם היו הרבה יותר מקצועיים והעמידו אתגר בפני מחלקת המודיעין: הצורך לפענח הודעות שהוצפנו באופן מקצועי. המחלקה יכלה גם לאתגר זה, בסיוע פרופסור יעקב פולוצקי, מומחה לשפות עתיקות שידע עשרות שפות. פולוצקי סייע לפענח חלק מהתשדורות המוצפנות של הירדנים, והעניק למחלקה את מפתח הצופן.

על הישגי המחלקה כתב יצחק (לויצה) לוי, שהיה מפקד מחוז ירושלים, בספרו "תשעה קבין, ירושלים בקרבות מלחמת העצמאות": "חוד החנית של הש"י בירושלים היה המחלקה הערבית, והיא הייתה המחלקה העמוסה והפעילה ביותר. בראשה עמד יצחק נבון שבלט במקוריותו, בכוח השראה ובתבונת הלב שלו. היה לו צוות עובדים מצוי, שידע היטב את הנושא שטיפל בו והישגיו היו רבים וחשובים. למחלקה הייתה רשת סוכנים ענפה, אשר הביאה ידיעות רבות, חשובות ונכונות, אך לעתים דברים שנקלטו מן האוויר. כוחו העיקרי של הצוות התבטא בכך שידע לבור את הבר מן התבן, גם אם לעתים היו הספק או הטעות בלתי נמנעים".

בתום מלחמת העצמאות הצטרף נבון למחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ, ובסוף 1948 יצא לאורוגוואי לכהן בתפקיד מזכיר שני בצירות

כמעט לחלוטין מאגר המידע שסיפקו המודיעים הערבים, שחששו להגיע לפגישות. כך החלה התקופה השנייה בפעילות מחלקת המודיעין, שבמהלכה נאסף המידע המודיעיני בעיקר מהאזנה לטלפונים של המפקדות הערביות. קרבות קשים בירושלים, דוגמת הקרב על מנזר סן סימון באפריל 1948 והקרב על מתנה אלנבי במאי 1948, הוכרעו הודות למידע שהגיע לאנשי המחלקה אשר האזינו לתשדורות שהחליפו הערבים. המודיעין שסופק סייע גם

בנובמבר 2016 הונפק בול יצחק נבון, מאנשי קהילת המודיעין, במלאת שנה למותו

יצחק נבון נולד ב־9 באפריל 1921 בירושלים. ב־1937, בהיותו בן 16, בעיצומם של המאורעות, הצטרף נבון לבית"ר ולאצ"ל. לקראת סוף לימודיו בבית הספר התיכון עזב את ה"ארגון" ובשנת הלימודים הראשונה שלו באוניברסיטה השלים את המהפך האישי בעצם הצטרפותו ל"הגנה" ול"נוער העובד".

ב־1942 עבר נבון קורס מפקדי כיתות, שהתקיים בקרית ענבים. מאוחר יותר הוא צורף לקורס הכשרה למפקדי מחלקות, שבסיומו נכשל בבחינה וכך נגדעה הקריירה הקרבית שלו באפיה. באחד הימים קיבל הוראה ממפקדו ב"הגנה" להגיע לביתו בירושלים של אדם בשם אפרים קצ'לסקי, שכבר יסביר לו מה לעשות. קצ'לסקי סיפר לו שבקולנוע אדיסון עומדת להתקיים אסיפה של הקומוניסטים, והוחלט לפוצץ אותה. הוא נתן לנבון פצצות סירחון והנחה אותו ללכת לאסיפה המתוכננת ולהשליכן שם. נבון פעל כמתוכנן והסירחון העז שהתפשט באולם הקולנוע אכן הביא לביטול האסיפה. "במבט לאחור", כתב נבון בספרו האוטוביוגרפי "כל הדרך", "אינני יכול שלא לגחך לנוכח התמונה שבה מי שעתיד להיות הנשיא הרביעי של מדינת ישראל, אפרים קצ'לסקי (לימים קציר), מוסר למי שעתיד להיות הנשיא החמישי של מדינת ישראל זוג פצצות סירחון - כדי לפוצץ אסיפה קומוניסטית".

הקים יחידת מסתערבים

ב־1946, בהיותו בן 25, הוטל על יצחק נבון לשמש ראש המחלקה הערבית של הש"י, שירות הידיעות של ה'הגנה', באזור ירושלים, שהשתרע מחברון בדרום עד רמאללה בצפון, ומיריחו במזרח עד לטרון במערב. נבון הפעיל מודיעים יהודים וערבים, אך המרחב הגדול שהיה נתון לאחריותו היה מעל לכוחותיו של אדם אחד. לפיכך, כעבור שנה הוא קיבל עוזר. נבון אף הקים יחידת מסתערבים קטנה. עם פרוץ הקרבות אחרי 29 בנובמבר 1947, נסתם

אין לשפוט "ידיעות זהב" רק על פי מבחן התוצאה

נכתב בתגובה ל"ידיעות זהב" שלא הוחמצו של עמוס גלבוץ במסגרת פרסומי המרכז למורשת המודיעין, אוג' 2016

בני |

1. אמנם "ידיעות זהב" עשויה להשפיע בעיקר ברמה הנמוכה, אבל הסיבה היא שברמה זו השיקולים הם מלכתחילה מצומצמים יותר והמחליטים מקובעים פחות. במובן זה, חשיבותה של ידיעה כזאת מוגבלת על ידי חשיבות המבצע שאת הספקות לגביה היא פותרת. בכך אין חידוש, ובמובן זה אולי היא רק "ידיעות כסף" או "ידיעות ארד".
2. אין לשפוט את טיבה של "ידיעות זהב" רק על פי מבחן התוצאה, כלומר על פי השפעתה בפועל על המחליטים. המבחן הוא אובייקטיבי - בין אם היתרון מומש ובין אם לאו.
3. דוגמה היסטורית נוספת ל"ידיעות זהב" שהשפיעה מאד ברמה האסטרטגית היא "מברק צימרמן", שהכניס את ארה"ב למלחמת העולם הראשונה. בתחילת 2017 ימלאו לאירוע 100 שנים, ואולי זה מספר עגול דיו כדי לערוך בסמוך לו כנס מל"ם בנושא ידיעות זהב. ההיסטוריונית ברברה טוכמן כתבה על כך ספר מרתק.

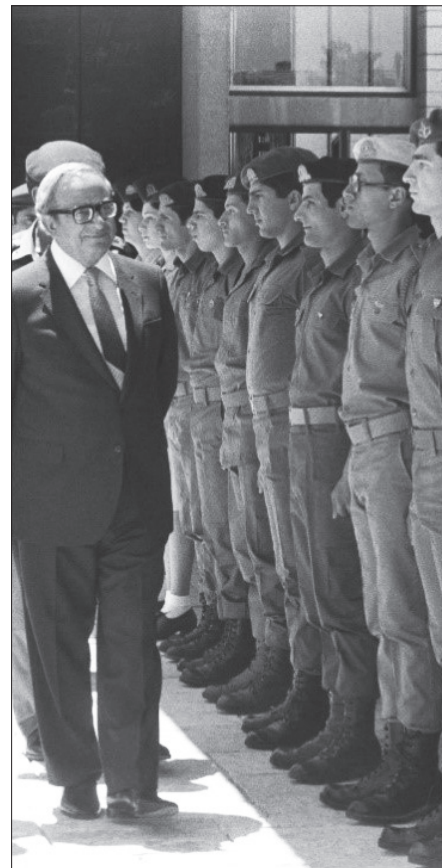
4. לתפיסת קארין A הייתה משמעות ציבורית מעבר לחשיבותה הצבאית, בהדגישה בזמן האינתיפאדה השנייה את דמותו של יאסר ערפאת כמכוון טרור. בדומה לכך, ב-1994 קיבלת "ידיעות כסף" מאדם שהקליט את ערפאת במסגד ביוהנסבורג, ובו השווה ערפאת את הסכם אוסלו להסכם עם שבט קורייש (שבטו של הנביא מוחמד). לפרסום הקלטת הייתה השפעה רבה על דעת הקהל. בהבינו את המשקל הציבורי המצטבר של קלטות ערפאת, שמעון פרס אף טען פעם שהן מזויפות.

5. ניתן להציג מתמטית כיצד אוסף לא גדול של ידיעות, שלכל אחת מהן ערך מודיעיני נמוך מבחינת יכולת השכנוע שלה, עשוי להיות שווה ערך מודיעיני לידיעה אחת בעלת משמעות שכנוע רבה. לפי ספירתי, חודשים רבים לפני מלחמת יום כיפור הצטברו לפחות 30 כאלה, וזה חלק מן הטרגדיה.

6. גלבוץ כותב ש"אסור לחנך" על "ידיעות זהב". אני מציע לחנך גם עליה, דווקא מותר הנימוקים שהוא מעלה: היא אינה צומחת בחלל ריק אלא דורשת סביבה מתאימה של איסוף והערכה, הפועלת שנים לפני הגעתה. שיחה בין שני יודעי דבר המשיחים לפי תומם עשויה להשפיע מאוד על ההערכה, אבל היא לא תיקלט אם לא נבנה במשך שנים המערך המתאים ואם לא אומנו הצוותים בהבנת המשמעות.

בחזרה למברק צימרמן: הוא הגיע למפענחים ב-1917 כי אנגליה ניתבה את תעבורת הטלגרף האירופי דרכה

באמצעות מבצע חכם אחד בתחילת המלחמה, שנתיים קודם לכן. כמו כן, לדיון בידיעות מכריעות יש משמעות חינוכית במודיעין השוקד על איסוף פרטים והרכבתם, מכיוון שגם ידיעה קטנה וטכנית עשויה להשלים פרט מכריע בתמונה הרחבה, ברמה האופרטיבית או האסטרטגית ולהיות ל"ידיעות זהב".

נשיא המדינה יצחק נבון סוקר משמר כבוד של חיילים מצטיינים בקבלת פנים ביום העצמאות, בבית הנשיא בירושלים, 1981

ישראל. כשכוננו יחסים דיפלומטיים עם ארגנטינה השכנה, פעל נבון גם שם.

בראשית 1951 חזר נבון ארצה ולאחר חודשים מספר במשרד החוץ, מונה למזכירו של שר החוץ משה שרת. ב-1952 הוא מונה למזכירו של ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן גוריון, ושימש בתפקיד זה עד פרישתו של בן גוריון לשדה בוקר ב-1953. משה שרת נבחר לראש הממשלה ונבון כיהן גם כמזכירו. בנובמבר 1955 בן גוריון חזר לכהן כראש ממשלה ושר ביטחון, ונבון נקרא לשמש מנהל לשכתו. נבון שירת בתפקיד זה עד התפטרותו של בן גוריון ב-1963.

בשנים 1963-1965 היה נבון ראש האגף לתרבות במשרד החינוך והתרבות. ב-1965 נבחר לכנסת מטעם מפלגת רפ"י והמשיך כחבר כנסת מטעם מפלגת העבודה עד 1978. באותה שנה נבחר לנשיא החמישי של מדינת ישראל, תפקיד שמילא עד 1983. ב-1984 נבחר שוב לכנסת ולאחר הבחירות מונה לסגן ראש הממשלה ולשר החינוך והתרבות, תפקידים שמילא עד שנת 1990. לאחר מכן פרש נבון מהחיים הפוליטיים והחליט להתרכז בפעילות ציבורית, חינוכית ותרבותית.

יצחק נבון הלך לעולמו ב-7 בנובמבר 2015, בגיל 94. הוא נקבר בהלוויה ממלכתית בחלקת גדולי האומה בהר הרצל בירושלים.

